

REFERAT

10. november 2021

Møde i Det Særlige Bygningssyn

Torsdag den 4. november 2021 kl. 13.30 - 16.00

Slots- og Kulturstyrelsen, Nykøbing F, Fejøgade 1, 2. sal, Møderum: *Glumsø*

Det Særlige Bygningssyn
c/o Slots- og Kulturstyrelsen,
Center for Kulturarv,
Fejøgade 1, 2. sal
4800 Nykøbing F.

Mia Kroer Ræbild
Arkitekt Cand. Arch./Sekretær for
Det Særlige Bygningssyn
Dir. 33 74 52 68

Fra Bygningssynet deltog:

Formand, kulturarvschef, ph.d. Jens Toftgaard, professor MSO, arkitekt MAA Nicolai Bo Andersen, arkitekt Peter Hee, arkitekt, seniorforsker Ulla Kjær, museumsinspektør Mette Slynborg, landskabsarkitekt Jens Hendeliowitz, arkitekt Sara Aasted Paarup, bestyrelsesmedlem BYFO Thomas Garth-Grüner, arkitekt Jens Andrew Baumann og stadsarkitekt Lisbet Wolters.

Afbud fra: Byplanlægger Thina Wallin Jensen, arkitekt Gemma Lalanda og museumschef Frank Allan Rasmussen

Fra Slots- og Kulturstyrelsen deltog:

Enhedschef Merete Lind Mikkelsen, arkitekt Amanda Andresen, specialkonsulent Caspar Jørgensen, kunsthistoriker Nanna Secher Larsen, specialkonsulent Lisbeth Pepke, arkitekt Mia Kroer Ræbild (referent).

DAGSORDEN

1. Referat af Det Særlige Bygningssynsmøde den 30. september 2021

Der var ingen bemærkninger til referatet.

1.1 Habilitet

Intet at bemærke.

2. Meddelelser

2.1 Præsentation af nye medarbejdere

Merete Lind Mikkelsen præsenterede arkitekt Amanda Andresen, der blev ansat i Center for Kulturarv pr. 1. juli 2021. Endvidere oplyste Merete Lind Mikkelsen, at der p.t. er to opslåede stillinger i fagområdet for bygningsfredning i Slots- og Kulturstyrelsens Center for Kulturarv i Nykøbing F.

2.2 ”Salt og Tang på Læsø” er optaget på tentativlisten for UNESCO Verdensarv

Merete Lind Mikkelsen orienterede om, at kulturministeren har besluttet at optage ”Salt og Tang på Læsø” på tentativlisten, og at optagelsen sker på baggrund af Læsø Kommunes reviderede ansøgning af 8. juni 2020. Kulturministeren har lagt til grund for sin beslutning, at forslaget har potentiale til at blive optaget på verdensarvslisten, da saltsydningen på Læsø, de tangtængede huse og kulturmiljøer omkring tanghusene er helt enestående og vigtige vidnesbyrd om menneskets (over)udnyttelse af naturens

ressurser og de følgende konsekvenser. Den bagvedliggende organisering og den meget brede lokale opbakning vidner om, at der er de nødvendige kræfter til stede til at udarbejde en nominering.

2.3 Borgermødet på Nyholm 6. oktober 2021

Merete Lind Mikkelsen orienterede om, at Slots- og Kulturstyrelsen d. 6. oktober 2021 afholdt et borgermøde i Søofficersskolen på Nyholm, hvor godt 100 personer var mødt op for at høre om styrelsens arbejde med fredningsudvidelsen på Nyholm, herunder udarbejdelsen af rapporten "Registrering, Analyse og Værdisætning af Nyholm".

2.4 Orientering om afgjorte klagesager ifm. byggesager

Merete Lind Mikkelsen orienterede om, at Kulturministeriet har stadfæstet styrelsens afgørelse vedr. indvendig istandsættelse, udvendig vedligeholdelse samt omlægning af tag i forbindelse med konvertering fra leje- til ejerlejligheder i ejendommen Nørre Søgade 7, Københavns Kommune.

3. Lister over byggesager i perioden 31. august til 4. oktober 2021

3.1 Bygningssynet fik den 29. oktober 2021 tilsendt svarene på de indkomne spørgsmål til byggesagslisterne. Der var ingen yderligere spørgsmål til byggesagslisten.

3.2 Der var ingen yderligere spørgsmål til byggesagslisten omhandlende styrelsens egne bygninger

3.3 Der var ingen spørgsmål til klagesagslisten.

4. § 7 a – opsamling

Den 1. november 2021 blev sidste del af styrelsens forslag til fredede bygninger eller dele af fredede bygningsanlæg, som kan omfattes af § 7 a, da deres fredningsværdier overvejende ligger i det ydre og i hovedstrukturen, tilsendt Bygningssynet. Synet havde ingen yderligere kommentarer hertil.

5. Byggesager

5.1 Ålholm, Ålholm Parkvej 4, Guldborgsund Kommune

(21/01491 forelagt af Luna Dyre)

Det Særlige Bygningssyn er positivt indstillet over for istandsættelse af Ålholm og anerkender, at bygningen også står over for en række moderniserende tiltag for at kunne imødekomme en ny anvendelse.

Ålholm er et usædvanligt og meget sammensat bygningsanlæg. Bygningsanlægget, hvis ældste murværk stammer fra 1300-tallet, er et eksempel på en fuldstændig historicistisk ombygning. Det Særlige Bygningssyn finder imidlertid, at også de historicistiske lag besidder selvstændige kulturhistoriske og arkitektoniske værdier, fordi de fortæller om arkitekturstrømningerne omkring år 1900 og den dertilhørende høje håndværksmæssige og materiale-mæssige kvalitet.

Desuden fremhæver Bygningssynet de særegne træk, der knytter sig til den historicistiske iscenesættelse af selskabslivet på Ålholm udtrykt ved de udsmykkede sale og pragttrappen. Det nagelfaste badeværelsesinventar, batterianlægget og det romerske bad vidner om bygningsanlæggets moderne og tekniske faciliteter, mens bygningens

skjulte infrastruktur med anretterkøkkener, madelevatorer og trapper til tjenestefolk bevidner domestikkens arbejdsgange.

Ålholm er i sin nuværende form tænkt og indrettet til selskaber. På den baggrund finder Det Særlige Bygningssyn, at bygningsanlæggets fremtidige brug gerne må afspejle og genoptage denne funktion. Bygningssynet anbefaler, at der gennemføres en værdisætning helt ned på rumniveau med henblik på at klarlægge, hvor nye funktioner hensigtsmæssigt kan placeres.

Det Særlige Bygningssyn anbefaler desuden, at der udarbejdes en oversigt over de stilistiske træk for det eksisterende historicistiske interiør. Formgivning af nye bygningsdele bør tilpasses det eksisterende og udføres i materialer af høj kvalitet ligesom den håndværksmæssige kvalitet skal være høj, det anbefales derfor at standardprodukter som udgangspunkt undgås.

I forhold til bygningens ydre vil Det Særlige Bygningssyn ikke afvise, at trappeforbindelsen på nordfacaden kan genetableres, men finder, at der er tale om en yderst vanskelig arkitektonisk opgave. Bygningssynet påpeger desuden sammenhængen mellem festsalen, trappeforbindelsen og haveanlægget, og finder at også de nære omgivelser kræver en nærmere bearbejdning, hvis der skal genskabes en forbindelse til terræn.

Det Særlige Bygningssyn indstiller med disse bemærkninger til at projektet videreudvikles og bearbejdes i tæt samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen. Bygningssynet anmoder desuden om at få projektet forelagt til udtalelse, når det er længere henne i processen.

6. Fredninger

6.1 Lyngskrænten 5, Holte, Rudersdal Kommune

(16/06536 forelagt af Caspar Jørgensen)

Det Særlige Bygningssyn finder, at villaen med carport, vandhave og have (1987) tegnet af Tage Lyneborg og udvidet med terrassering af skrænten øst for huset (2014) af arkitekt Cornelia Zibrandtsen, Lyngskrænten 5, 2840 Holte, Rudersdal Kommunen, har den fremragende værdi, der kan begrunde fredning af bygninger og selvstændige landskabsarkitektoniske værker uanset deres alder. Hertil kommer det særlige forhold, at det samlede anlæg i alt væsentligt står uforandret.

Det betyder efter Bygningssynets vurdering, at der ikke kan tilføjes eller fjernes elementer ved den originale del af anlægget, eller i det mindste kun efter meget nøje overvejelse, og at det er vigtigt at opretholde et højt vedligeholdelsesniveau. Desuden finder Bygningssynet, at der bør udarbejdes en handlingsplan for både bygninger og have.

Villaen med carport, vandhave og have er et selvstændigt kunstnerisk værk, der består af en bearbejdning af de internationale postmodernistiske strømninger inden for arkitektur og havekunst, tilpasset de lokale forhold og i særdeleshed den lokale topografi. Værket er blandt de absolut bedste postmodernistiske arbejder i Danmark.

De bærende fredningsværdier knytter sig til den præcise placering i landskabet af både villa, carport og vandhave mellem den, efter danske forhold, forholdsvis høje terrasserede skrænt mod øst og det flade forareal mod vest, der leder frem til villaen.

Den samlede komposition og de enkelte dele er nøje gennemarbejdede og spiller på en gang sammen og står i kontrast til hinanden, som en kompliceret leg, der er karakteristisk for postmodernismen. Det ses eksempelvis ved, at de tolv piller, der bærer villaens pyramideformede tag som et telt, opdeler villaen i ni faste kvadratruder, hvorimellem vægge, vinduer, trappe, altan og skabselementer er forskudt eller bugter sig ud og ind og danner forskellige geometriske figurer. De større kvadrater gentages i mindre kvadrater i form af karpebassin, pejs og vinterhavens tårn. Tilsvarende er carporten opdelt af ni slanke piller i fire kvadrater. Også cirkelformer indgår i planen som forpladsen med hæk, entréen, det lille centralrum i underetagen af villaen og det store østvendte vindues cirkeludsnit.

Nye og gamle materialer er bragt sammen, stål, højisolerende glas og fyrretræsbrædder, kalksten og mahogni. De er i vid udstrækning fremstillet til og samlet på stedet i kontrast til periodens dominerende elementbyggeri.

Der er arbejdet med lysets rumskabende muligheder eksempelvis ved det vertikale vinduesbånd, der danner en trappeformet figur modsat funktionalismens vandrette vinduesbånd, og som dominerer villaens østside sammen med vinterhavens glastårn.

Karpebassinet henter lys ned fra lanternen i taget til underetagens centralrum samtidig med, at det måske associerer til en James Bondfilm – Diamonds Are Forever, og angivelig er inspireret af bygherrens interesse for tropfisk. Det samlede anlæg eller arkitekturværk rummer også en række hentydninger til klassiske villaer, ifølge arkitekten udtrykt på ”et fundament af nordisk traditionel funktionalisme”. De underfundige hentydninger til arkitekturhistorien er også karakteristisk for postmodernismen, samtidig med at de synes tilpasset bygherren, der var antikvitetshandler.

Endelig kan man med Tage Lyneborgs egne ord sige, at huset ved det formelles nedbrydning retter sig ”mod landskabets beskaffenhed og ønsket om at forbinde natur, sted og hus mest muligt – stedets natur flyder på en måde fra ankomsten gennem bygningen og ned gennem Lyngdalen.”

Desuden opfordrede Det Særlige Bygningssyn til, at Slots- og Kulturstyrelsen følger op på dette fredningsforslag med en gennemgang af de vigtigste postmodernistiske værker, som det fremgår af faglitteraturen, i lyset af at flere allerede er nedrevet eller ombygget.

6.2 Tuborgvej 99, Hellerup, Gentofte Kommune

(16/00506 forelagt af Lisbeth Pepke)

Det Særlige Bygningssyn finder, at villaen (1940 af arkitekt Tyge Hvass) med haven (1941 delvis efter C. Th. Sørensen) har de væsentlige arkitektoniske og landskabsarkitektoniske værdier, der kan begrunde en fredning.

Formålet med fredningen er at bevare villaens udtryk og disposition samt de usædvanligt velbevarede interiører fra perioden.

De bærende fredningsværdier ligger i bygningens kubiske, klare opdeling i tre bygningskroppe, der uden anden udsmykning end den spinkle dækplade over hovedindgangens trappe, danner en sammenhængende helhed. Vinduer og døre fremhæves af den hvide farve mod de rødkalkede mure og de svagt hældende tages udhæng er også hvidemalede. Huset lukker sig bevidst mod den store vej og vender sig i stedet ind mod den ugenerte have, for at hente lys og luft ind i huset. En overdækket altan ud for soveværelset på første sal svæver i sit spinkle ophæng. Døre og vinduer i stueetagen kan lukkes af med skodder; det samme gælder fløjdørene til soveværelset.

I det indre ligger de bærende fredningsværdier i detaljeringen, som har et ensartet udgangspunkt, nemlig klinkerbetonen, som enten er slebet, pudset og på gulvene dækket af rød linotol eller linoleum i gangarealer eller køkkenen, mens opholdsstue og spisestue samt forbindelsen mellem disse, har egestavparket. Døre og vinduer er enkle, dørene med bakelitgreb og vinduerne med travertinvinduesplader. I alle rum og ikke mindst i køkkenet er de til rummene skabte skabe og reoler bærende fredningsværdier. Det samme gælder kaminen, som har fået en særlig udformning og designmæssig behandling, så den står som et dekorativt møbel i det store opholdsrum.

De bærende fredningsværdier i haven er den spiralformede mur, der skærer sig ned i terrænet fra husets sydvestre hjørne og ender i en lille plads, belagt med klinkerbrændte, gule teglsten på fladen. Det samme gælder de øvrige belægninger af gule teglsten ud for opholdsstuen og ned igennem haven.

Det Særlige Bygningssyn anbefaler at få C. Th. Sørensens haveplan kompletteret. Endvidere finder Det Særlige Bygningssyn, at der bør udarbejdes en handlingsplan for både bygning og have. I forhold til haven med henblik på fremdragelse og vedligehold af de væsentligste havearkitektoniske elementer.

6.3 Ådalsvej 5, Vanløse, Københavns Kommune

(19/01182 forelagt af Nanna Secher Larsen)

Det Særlige Bygningssyn finder, at Ådalsvej 5, Københavns Kommune, bestående af villa (1939 af Edvard Heiberg til sig selv) og have (1939 af C. Th. Sørensen) har de særlige arkitektoniske og kulturhistoriske kvaliteter, der kan begrunde en fredning.

Begrundelsen herfor er, at Ådalsvej 5 er et velbevaret og særegent eksempel på en moderne, komfortabel villa til en almindelig familie opført i Vanløse, en københavnsk forstad, der i 1930'erne var beboet af både arbejder- og middelklassefamilier. Villaen fremstår med et tidssvarende nøgternt udtryk, der knytter sig til den internationale funktionalistiske stil med forbillede i tidens industribyggeri, men indfører sig også i den danske funktionelle tradition i kraft af anvendelsen af pudset murværk. I det indre har Edvard Heiberg formået at formgive en moderne, funktionel familiebolig, der dog ved enkle arkitektoniske greb overrasker med fine lysmæssige og rumlige oplevelser. Huset åbner sig mod haven, som med den elegant organisk formede terrasse danner overgang til haven, der med sine gange langs havens skel, solgryden og frugttræerne udgør et fint eksempel på en af C.Th. Sørensens enkle og anderledes rekreative haveplaner.

De bærende fredningsværdier knytter sig til villaen opført i tyndt pudset grundmur med det tagpapbeklædte tag med et gennemgående ateliervindue og to tagflader med lav hældning henholdsvis mod nord og syd. Hertil kommer den vinkelstillede skorstenspipe, den oprindelige indgangsdør, alle oprindelige muråbninger og kælderetagens oprindelige vinduer. Hertil kommer den oprindelige og ældre materialeholdning.

I det indre knytter de bærende fredningsværdier sig til den ældre planløsning med forskudte planer, disponeret med gang, værelse og køkken mod nord, trappe til stue og kælder samt fra stuen adgang til to mindre sovekamre i husets sydlige del. Hertil kommer alle ældre og oprindelige bygningsdele og -detaljer, herunder de pudsede vægge, monierhvælvene i loft og etageadskillelse, stuens pudsede, bølgeformede loft, vinduespartiet mellem køkken og stue, trappen med støbte trin og trin af elefantriste, stuens bagvæg af ubehandlede gasbetonsten, den ældre radiator i stuen, skabsvæggen med gennemgang mellem de to kamre i huset sydlige del, det ældre vitrineskab i kælderen, de oprindelige døre med tilhørende gerichter og beslagværk samt de ældre vinduesplader af marmor og terrazzo. Hertil kommer den oprindelige materialeholdning.

I haven knytter de bærende fredningsværdier sig til forhavens let svungne havegang og trappe af betonfliser og hasleklinker til indgangsdøren, den organisk formede terrasse af hasleklinker med rundt bed til træ, havegangen langs husets vestside af hasleklinker, fuglebadet udført af hasleklinker, solgryden af hasleklinker, den flisekantede gang langs havens skel samt de ældre frugttræer og prydbuske.

Endvidere finder Det Særlige Bygningssyn, at der bør udarbejdes en handlingsplan for både bygning og have. I forhold til haven med henblik på fremdragelse og vedligehold af de væsentligste havearkitektoniske elementer, heriblandt genplantning af kirsebærtræet på terrassen.

7. Eventuelt

Peter Hee ytrede, at møderne i det Særlige Bygningssyn gerne må være en time længere, såfremt mængden af sager taler herfor.